
Tentoonstelling M.I.A.T. : A LA VAPEUR, DAT HEET PROGRES
Liederen van de industriële revolutie.
Groot Vleeshuis 19 juli - 15 september 1985

*A vapeur kan men nu rijden
Zonder ezel, zonder peerd;
Het zijn wonderlijke tijden,
Waarlijk, 't is de moeite waard;
Ziet gij die ijs'ren wegen,
Hoe men daar over snelt
Door wind, sneeuw, hagel, regen,
Door het vapeurs geweld.
Schept moed, alles à la vapeur;
In ons doornufte landen;
Schept moed, alles à la vapeur,
Wij zijn uit het getreur,*

Het populaire en volkse lied heeft tot in het begin van deze eeuw een zeer belangrijke rol vervuld als communicatiemiddel. Moderne media zoals de radio, de TV, de geschreven pers waren tot op dat ogenblik onbestaande of bereikten slechts een kleine fractie van de bevolking. Tijdens de negentiende eeuw werden - net zoals voorheen - allerlei soorten nieuws verspreid onder de vorm van liederen : zowel het belangrijk wereldnieuws als zuiver lokale situaties kwamen hierin aan bod. Meestal hadden de liedschrijvers een voorliefde voor spectaculaire onderwerpen - van oorlogen en rampen tot ongevallen en moorden - die de verbeelding van de massa moesten aanspreken. Succes was voor hen van cruciaal belang want de liedteksten werden onder de vorm van 'vliegende blaadjes' verkocht en de opbrengsten hiervan vormden vaak hun enige bron van inkomsten. Bovendien werden de teksten in bijna alle gevallen geschreven op zeer bekende melodieën; aldus konden de liederen gemakkelijk aangeleerd worden, hetgeen het succes vergrootte. De melodie kreeg daarbij de functie van mnemo-technisch middel. De vliegende blaadjes vormen een belangrijke historische bron zowel om de tijdsgeest te vatten als om de ideeën die binnen de grote massa leefden te reconstrueren. Talrijke historische gebeurtenissen met commentaar 'uit de volksmond' kan men erin aflezen.

Het leeuwenaandeel der liederen werd verspreid door de zogenaamde marktzangers, die doorheen de steden en dorpen van ons land trokken. Dit fenomeen moet men situeren in de nog vrij levendige volkskultuur van de negentiende eeuw. Het repertoire bestond grotendeels uit sensatiegerichte liederen over moorden, rampen en ongevallen, en uit de onvermijdelijke romances. Toch kan men hieruit heel wat informatie en beschouwingen van de gewone mens in verband met industriële revolutie en vooruitgang afleiden.

Andere figuren zoals Karel Waeri te Gent of Dré De Weerd te Antwerpen stijgen uit boven deze soms wat banale en stuntelig geschreven marktlieederen. Men kan hen beschouwen als de journalisten en commentatoren van hun tijd. Geen enkel onderwerp van de toenmalige actualiteit ontsnapte aan hun pen, waardoor ze een ware kroniek bijeschreven en -zongen van de belangrijkste nationale en lokale politieke evenementen en van algemeen genomen het stadsnieuws, vergezeld van hun persoonlijke bedenkingen.

Een andere reeks populaire liederen werd geschreven vanuit bepaalde politieke oogpunten. Het politieke lied heeft een lange geschiedenis gekend, maar in de tweede helft van de negentiende eeuw krijgt het een enorm belang als strijd- en propagandamiddel. Het werd dan vooral van bovenuit door partijvoormannen geschreven voor het volk en weerspiegelt de verschillende standpunten in de toenemende sociale strijd.

Een eerste keuze uit de liederen handelt rechtstreeks over de industriële revolutie met onderwerpen zoals de uitvinding van de stoommachine en de verschillende toepassingen ervan onder andere in het openbaar vervoer (stoomtrein - stoomtram) en in de industriële sector. Andere liederen bezingen de voor- en nadelen van de vooruitgang of de typische fenomenen zoals wereldtentoonstellingen, stadssaneringen en vernieuwing van het stadsbeeld.

Enkele titels geven de algemene tendens aan : de Stoommachienen, de Voordelen van den Yzeren Weg, de Vooruitgang, de Onaangenaamheden van 't Vooruitgaan, Vreeselijke Spoorwegramp te Contich, de Wereldexpositie van Antwerpen, Zollikoffer, den Eifeltoren,...

Daarnaast wordt dieper ingegaan op de textielsector die voor de Gentse industriële ontwikkeling in de negentiende eeuw van kapitaal belang was. Een beperkte selectie uit de talrijke ambachtsliederen in verband met textielproductie (voornamelijk spin- en weversliedjes) schetst de voor-geschiedenis van de industrialisatie, waar we onder andere met de volgende titels in terecht komen : Droevige Klagten van den Gendschen Spinder, de Crinoline Rokken, de Gentsche Katoenwerkers, Lieven Bauwens, de Martelaresen der Continues, de Vier Getouwen.

Dit beeld wordt aangevuld door liederen uit andere industriële sectoren : Lied der Mijnwerkers, Sjouwermans Liedje, Smeders-lied, e.a.

Hier komen we automatisch terecht bij de sociale aspecten van de industriële revolutie : de leef- en werksituatie van de arbeiders. Uit deze liederen komt de erbarmelijke situatie van de arbeiders naar voor : kinderarbeid, onderbetaling, werkloosheid, uitputtend werk, e.d. worden dikwijls in tegenstelling geplaatst met de pracht en praal van de rijke klasse : Onze Fabrieksmeisjes, De Werkloozen, het Bedelaarskind, Dat zijn toch ook Mensen, ... Weinig liederen hangen een positief beeld op.

De benarde situatie van de arbeiders gaf aanleiding tot steeds meer protest en het ontstaan van de sociale strijd. Het politieke lied groeit hierdoor in de loop van de tweede helft van de negentiende eeuw naar een hoogtepunt. De bekende socialistische strijdlieederen ontstaan in deze periode : het Kanaillelied, de Internationale, en veel andere meer of minder bekende liederen. Doch ook de anti-socialistische arbeidersbeweging kent zijn strijdlieederen en soms worden ganse polemieken uitgevochten in de liederen.

In de tentoonstelling zal aan de hand van een reeks populaire en/of volkse liederen vooral uit de negentiende eeuw een beeld worden opgehangen van deze op sociaal-economisch, industrieel en politiek vlak zeer woelige periode. De verschillende onderwerpen zullen geïllustreerd worden door installaties, voorwerpen en foto's. De begeleidende catalogus zal een inleiding bieden tot het populaire en volkse lied als socio-cultureel fenomeen en als bron voor de historicus, vanzelfsprekend met de nadruk op de industrieel-archeologische aspecten.

Daarnaast wordt een honderdtal liederen weergegeven rond de verschillende themata van de tentoonstelling. De tentoonstelling zal geopend worden bij het begin van de Gentse feesten (midden juli 1985) en loopt tot einde september 1985.

straatzaaiers aan het Sint-Jorishof tegenover het Gents stadhuis, rond het midden van de 19de eeuw
(foto Stadsarchief)

